

interesse for alle. Prinsippene for bruk av standardtabulatorer og linjeavstander, som passer til enhver skrivemaskin, har fått en inngående behandling og bør ofres oppmerksomhet.

Håndboken er utstyrt med en rekke eksempler på gode blanketter som klart viser de forskjellige blankettekniske detaljer. Av stor betydning for bruken av håndboken under den praktiske blankettkonstruksjon er stikkordregisteret som er meget godt utbygget. Likeledes hever en god fortegnelse over hva, som tidligere er utgitt i artikkelform, håndbokens verdi.

Handbok i blanketteknik anbefales som meget verdifull for enhver bedrift, som har en større blankettmasse, og som er interessert i å oppnå de fordeler, rasjonelle blanketter medfører. At en rasjonell blankett som oftest er penere og triveligere å arbeide med skulle alene være nok til å ofre saken og håndboken interesse.

Arne Heidel.

Vagn Madsen: Bidrag til Belysning af Rationaliseringsproblemerne i Industrivirksomheder. Ejnar Munksgaards Forlag. Kbh. 1951. 168 sider + udtræksbilag. Kr. 25,—.

Det er et fra såvel praktisk som teoretisk synspunkt betydningsfuldt emne, der er taget op til behandling i det foreliggende arbejde, for hvilket forfatteren, der har en mangeårig virksomhed som praktisk arbejdende driftsøkonom bag sig, har erhvervet den økonomiske doktorgrad. Forfatteren har i afhandlingen stillet sig den opgave dels at udforme et regnskabsmæssigt registreringssystem, der kan danne grundlag for rationaliseringsanalyser i den enkelte virksomhed, og dels i tilknytning til en række udvalgte driftsøkonomiske kalkulesituationer at vise, hvorledes det således opstillede apparat kan anvendes til løsning af konkrete driftsøkonomiske opgaver. Ifølge forordet lægges der vægt på opstillingen af en såkaldt »anvendbar teori«, der i henseende til indhold og problemstilling ligger imellem den »rene«, på forenkede økonomiske modeller byggende, teori på den ene side og driftsøkonomisk praksis på den anden side.

I afhandlingens kapitel I diskuteres selve rationaliseringsbegrebet. Rationalisering defineres her som »Indbegrebet af systematiske Bestræbelser i den enkelte Virksomhed mod et optimalt Forhold mellem Omkostninger og Omsetning med særlig Interesse for Omkostningsminimaliserings siden«, og i et senere kapitel præciseres dette derhen, at der ved rationalisering forstås en sammenhængende kæde af driftsøkonomiske analyser, eller med forfatterens egne ord: »en fortløbende Sum af totale og især partielle Analyser«.

Af størst teoretisk interesse er utvivlsomt de problemer, der behandles i kapitlerne II og III. I kapitel II, der bærer overskriften »Omkostningernes Relativitets- og Registreringsproblem« påpeger forfatteren omkostningsberegningernes relativitet til skiftende analyseformål, og det gøres med rette gældende, at man ved opstillingen af rationaliseringsanalyser ikke uden videre kan gå ud fra de oplysninger, der indeholdes i det interne regnskabsvæsen, idet dette primært er opbygget med henblik på den interne resultatberegning og budgetkontrollen. Efter en noget summarisk diskussion af de forskellige udførelsesformer af det interne regnskabsvæsen kommer forfatte-

interesse for alle. Prinsippene for bruk av standardtabulatorer og linjeavstander, som passer til enhver skrivemaskin, har fått en inngående behandling og bør ofres oppmerksomhet.

Håndboken er utstyrt med en rekke eksempler på gode blanketter som klart viser de forskjellige blankettekniske detaljer. Av stor betydning for bruken av håndboken under den praktiske blankettkonstruksjon er stikkordregisteret som er meget godt utbygget. Likeledes hever en god fortegnelse over hva, som tidligere er utgitt i artikkelform, håndbokens verdi.

Handbok i blanketteknik anbefales som meget verdifull for enhver bedrift, som har en større blankettmasse, og som er interessert i å oppnå de fordeler, rasjonelle blanketter medfører. At en rasjonell blankett som oftest er penere og triveligere å arbeide med skulle alene være nok til å ofre saken og håndboken interesse.

Arne Heidel.

Vagn Madsen: Bidrag til Belysning af Rationaliseringsproblemerne i Industrivirksomheder. Ejnar Munksgaards Forlag. Kbh. 1951. 168 sider + udtræksbilag. Kr. 25,—.

Det er et fra såvel praktisk som teoretisk synspunkt betydningsfuldt emne, der er taget op til behandling i det foreliggende arbejde, for hvilket forfatteren, der har en mangeårig virksomhed som praktisk arbejdende driftsøkonom bag sig, har erhvervet den økonomiske doktorgrad. Forfatteren har i afhandlingen stillet sig den opgave dels at udforme et regnskabsmæssigt registreringssystem, der kan danne grundlag for rationaliseringsanalyser i den enkelte virksomhed, og dels i tilknytning til en række udvalgte driftsøkonomiske kalkulesituationer at vise, hvorledes det således opstillede apparat kan anvendes til løsning af konkrete driftsøkonomiske opgaver. Ifølge forordet lægges der vægt på opstillingen af en såkaldt »anvendbar teori«, der i henseende til indhold og problemstilling ligger imellem den »rene«, på forenkede økonomiske modeller byggende, teori på den ene side og driftsøkonomisk praksis på den anden side.

I afhandlingens kapitel I diskuteres selve rationaliseringsbegrebet. Rationalisering defineres her som »Indbegrebet af systematiske Bestræbelser i den enkelte Virksomhed mod et optimalt Forhold mellem Omkostninger og Om sætning med særlig Interesse for Omkostningsminimaliserings siden«, og i et senere kapitel præciseres dette derhen, at der ved rationalisering forstås en sammenhængende kæde af driftsøkonomiske analyser, eller med forfatterens egne ord: »en fortløbende Sum af totale og især partielle Analyser«.

Af størst teoretisk interesse er utvivlsomt de problemer, der behandles i kapitlerne II og III. I kapitel II, der bærer overskriften »Omkostningernes Relativitets- og Registreringsproblem« påpeger forfatteren omkostningsberegningernes relativitet til skiftende analyseformål, og det gøres med rette gældende, at man ved opstillingen af rationaliseringsanalyser ikke uden videre kan gå ud fra de oplysninger, der indeholdes i det interne regnskabsvæsen, idet dette primært er opbygget med henblik på den interne resultatberegning og budgetkontrollen. Efter en noget summarisk diskussion af de forskellige udførelsesformer af det interne regnskabsvæsen kommer forfatte-

ren til det resultat, at en virksomhed, der står over for at skulle tilvejebringe et regnskabsmæssigt grundlag for rationaliseringsanalyser, har valget mellem to »kategoriske muligheder«:

»enten at opbygge en selvstændig, med Henblik paa Rationaliseringen indrettet, Statistik ved Siden af det almindelige kortperiodiske Regnskab,

eller at opbygge et Regnskab, der kan tjene som Grundlag for Rationaliseringsanalyserne, og yderligere søge at tilrettelægge det saaledes, at det ogsaa kan anvendes som almindeligt kortperiodisk Regnskab ud fra Ønsket om at undgaa to Sæt Regnskabsgrundlag med tilhørende besværlige Registreringssystemer«.

Af disse to muligheder foretrækker forfatteren tilsyneladende uden større betænkelighed det sidstnævnte. »Det vilde praktisk taget være uhensigtsmæssigt, om man skulde arbejde med to forskellige Regnskabsgrundlag. Derfor gaar Bestræbelsen i de efterfølgende Kapitler ud paa at opbygge eet Regnskabsgrundlag, der kan danne Basis baade for en kortperiodisk Regnskabsafslutning og for Rationaliseringsanalyserne«. Denne argumentation forekommer en smule letkøbt. Af de følgende kapitler i afhandlingen fremgår det, at ogsaa den af forfatteren foreslåede løsning i praksis medfører et relativt betydeligt registrerings- og koordineringsbesvær, og det afgørende er derfor, om forfatterens løsning under alle omstændigheder er *mere* »hensigtsmæssig« end den førstnævnte mulighed. Desværre indeholder afhandlingen ikke noget forsøg på en vurdering af dette praktisk meget vigtige spørgsmål.

I kapitel III forkaster forfatteren det fra regnskabsvæsenet kendte »ansvarlighedsprincip«, som han finder for snævert som registreringsprincip, når det drejer sig om at tilvejebringe et regnskabsmateriale til brug ved rationaliseringsanalyser. I stedet sættes »variabilitetsprincippet«, der — noget uklart — defineres som det, at »Omkostningerne placeres i nærmest mulig Kontakt med de Faktorer, med hvis Mængdeforandringer de varierer«. Variabilitetsprincippet belyses dog yderligere i tilknytning til to forenklede eksempler, et fra den kemiske industri og et fra maskinindustrien. Nu er selve den tanke, at en virksomheds omkostninger afhænger af en række forskellige faktorer, på ingen måde forfatterens opfindelse. Det afgørende er derfor, *hvilke* »faktorer« der inddrages i beskrivelsen af variabilitetsforholdene i virksomheden, og den måde, hvorpå registreringen af variabiliteten *praktisk-organisatorisk* lægges til rette. I førstnævnte henseende skelner forfatteren mellem to grupper af »variabilitetsfaktorer«, nemlig afdelingerne (omkostningsstederne) og produktionsformålet (der i sidste instans altid er produktion og afsætning af færdigprodukter), og hver af disse hovedgrupper opdeles igen i et antal undergrupper. I det lige nævnte eksempel fra den kemiske industri skelnes der således på afdelingssiden mellem de enkelte beholdere og kar, beholderafdelingen under eet og hele hovedafdelingen, bestående af beholderafdelingen og en dertil knyttet hjælpeafdeling, og på formålssiden skelnes der mellem antal producerede hl, antal kogninger og de enkelte produkter samt en opsamlingsgruppe, »produktionsformål en bloc«, omfattende omkostninger, der ikke kan ud-specificeres på de førstnævnte undergrupper. Hvad angår registreringen af variabilitetsforholdene søges denne lagt således til rette, at »arbitrære elementer« (fordelingsnøgler?) i videst mulig udstrækning undgås. Man søg

ner i dette kapitel først og fremmest en klar, *generel* analyse af variabilitetsprincippet og herunder specielt en mere dybtgående diskussion af sammenhængen mellem variabilitetsprincippet og ansvarlighedsprincippet. Forfatterens egne bemærkninger herom er yderst nødtørftige.

Om selve registreringssystemet og dets organisatoriske indretning handler kapitlerne IV—VIII, der utvivlsomt hører til de vægtigste i afhandlingen. Forfatteren gør her i detaljer rede for, hvorledes registreringssystemet kan opbygges i overensstemmelse med de krav, variabilitetsprincippet stiller. Det er her allerede af pladshensyn udelukket at komme ind på en blot nogenlunde udtømmende diskussion af den mangfoldighed af spørgsmål, forfatteren her tager op til behandling, og hvoraf mange løses med stor dygtighed og opfindsomhed. Det skal blot bemærkes, at læsningen af disse kapitler efterlader et tydeligt indtryk af betydelige organisatoriske krav, der stilles til et registreringssystem, der skal opbygges efter de af forfatteren anviste retningslinier; f. eks. opererer forfatteren for *hver enkelt afdeling* i virksomheden med en omkostningsstatistik, der foruden den sædvanlige vertikale inddeling efter omkostningsarter indeholder *to* horisontale hovedinddelinger, nemlig en for hver af de to variabilitetsfaktorer »omkostningssteder« og »omkostningsformål«, og forfatteren påpeger selv, at det ofte vil være nødvendigt, at arbejde med forskelligt opbyggede omkostningsstatistikker for de forskellige afdelinger, hvilket utvivlsomt i praksis hyppigt vil vise sig at være en organisatorisk ulempe. Den praktisk orienterede læser vil under gennemlæsningen af disse kapitler utvivlsomt hyppigt spørge sig selv, om det komplicerede registreringsapparat, som forfatteren går ind for, virkelig altid vil medføre sådanne fordele, at dets indførelse er økonomisk motiveret. Det vilde her have forøget afhandlingens værdi, om forfatteren, i højere grad end tilfældet er, havde ladet læseren få indblik i de praktiske erfaringer, han utvivlsomt må have indhøstet under sit arbejde med disse problemer.

I kapitlerne IX—XV diskuterer forfatteren en række driftsøkonomiske specialproblemer: administrativ procesanalyse, substitution mellem produktionsfaktorer, kapacitet, serierpolitik, produktion og afsætning o. s. v. Man læser her med størst interesse kapitlet om administrativ procesanalyse, der utvivlsomt indeholder en række praktisk vigtige og originale synspunkter. Også andre af de herhen hørende kapitler, således f. eks. kap. XI—XIII om kapacitetsreserver, serierpolitik og passagetid falder nøje i tråd med bogens plan. Mindre tilfredsstillende fra dette synspunkt er derimod kapitlerne X og XV, der omhandler henholdsvis substitution mellem produktionsfaktorerne og virksomhedens produktion og afsætning, fordi forfatteren her i modstrid med sin i forordet udtalte programerklæring forlader den »anvendbare teori« til fordel for den »rene teori«, hvad der medfører, at de to kapitlers tilknytning til fremstillingen iøvrigt, og specielt til de centrale kapitler i de regnskabsmæssige afsnit af afhandlingen, bliver meget løs. Det er i denne forbindelse mindre væsentligt, at en del af de abstrakte ræsonnementer, forfatteren anstiller i disse kapitler, måske ikke kan stå for en nærmere kritik.

De emner, Vagn Madsen har taget op til behandling i sin disputats, er næsten alle uden undtagelse af både teoretisk og praktisk interesse, og

det tjener forfatteren til ære, at han har forsøgt at bygge bro mellem driftøkonomisk teori og praksis. Afhandlingen vil næppe blive stående som et standardværk — dertil er den i sin nuværende skikkelse næppe tilstrækkelig afrundet og afklaret og dens emne i for høj grad underkastet udviklingens lov — men den vil utvivlsomt bidrage til at sætte tankerne i sving hos de mange, der på den ene eller den anden måde beskæftiger sig med de spørgsmål, der behandles i afhandlingen, og den vil utvivlsomt på en række punkter sætte sig spor i den fremtidige driftøkonomiske forskning. Ingen, der for alvor ønsker at beskæftige sig med økonomiske rationaliseringsproblemer, vil kunne komme uden om den foreliggende afhandling.

Svend Fredens.

Arne Rasmussen og Ernst Willumsen: Forsikringsbehovet i Danmark.

Skrifter fra Institut for Salgsorganisation og Reklame, 9. Einar Harcks Forlag. Kbh. 1951. 78 sider. Kr. 8,50.

I skriftrækken fra Institut for Salgsorganisation og Reklame er udkommet en studie over forsikringsbehovet i Danmark; i en undertitel præsenteres den som en undersøgelse af efterspørgselsforholdene for livsforsikring ved hjælp af markedsindex og markedsanalyser. Forfatterne er assistent ved det nævnte institut cand. polit. Arne Rasmussen og forsikringsinstruktør Ernst Willumsen, H.D. Bogen introduceres med et forord af instituttets chef professor Max Kjær Hansen.

Forfatterne refererer kort forskellige udenlandske undersøgelser af forsikringsdækningen. En svensk undersøgelse, hvis resultater ikke er offentliggjort, har søgt at bestemme den ideale forsikringsbeskyttelse, hvorved man forstår den forsikringssum, som svarer til den præmie, som hver enkelt efter sin indkomst og forhold iøvrigt, såsom forsørgerpligt og erhverv, er i stand til og bør betale. Som værdifuldt ved denne undersøgelse fremhæves omtalen af det relative forsikringsbehov for de forskellige befolkningsgrupper.

I en 25 år gammel amerikansk markedsundersøgelse analyseres forskellen i livsforsikringstegningen i de forskellige dele af U.S.A. Her bestemmes korrelationen mellem forsikringstegningen og forskellige sociale forhold som befolkningstæthed, gennemsnitsindkomst m. v. Det viser sig, at den største korrelation påvises mellem forsikringstegningen og antallet af selvangivelser, d. v. s. antallet af indkomster over en vis minimumsstørrelse.

En nyere norsk undersøgelse har i repræsentative udsnit af den voksne befolkning undersøgt befolkningens indstilling overfor livsforsikringstanken, specielt hvordan man var tilfreds med selskaberne og deres agenter, og hvilken udbredelse livsforsikringen har i de forskellige befolkningsgrupper. Der påvises en klar afhængighed mellem indtægt og forsikringstegning, hvad der næppe kan overraske, og tillige en korrelation mellem forsørgerbyrden og forsikringssummen. Fra Norge har man også en speciel undersøgelse af den samlede forsikringsdækning hos en gruppe livsforsikrede, der er døde i et bestemt år.